

Naprava za samopostrežno izposoj (knjigomat) v sistemu lokalne izposoje COBISS/Izposoja

Kot pove že ime, je knjigomat naprava, ki uporabnikom knjižnice omogoča, da sami opravijo nekatere storitve, kot so izposoja, vrnitev gradiva ali podaljšanje roka izposoje. Knjigomat mora izpolnjevati naslednje kriterije:

- biti mora zanesljiv in na voljo ves čas delovanja knjižnice, enostaven za vzdrževanje in hitro odpravljanje morebitnih zastojev
- povezan mora biti z avtomatiziranim sistemom lokalne izposoje, ki mu pošilja zahteve in od katerega prejema informacije o uspešni ali neuspešni izvrstitvi teh zahtev
- imeti mora učinkovit sistem za aktiviranje oz. deaktiviranje zaščite gradiva pri vračanju oz. izposojanju gradiva
- imeti mora preprost in učinkovit uporabniški vmesnik, ki uporabniku dovolj jasno pove, v katerem delu postopka se nahaja in kaj mora še storiti, prav tako pa mora po izvrstitvi postopka prikazati nedvoumen rezultat

Tem zahtevam ustreza naprava za samopostrežno izposoj SelfCheck™ 6210 proizvajalca 3M, ki sta ga kupili Centralna tehniška knjižnica v Ljubljani in Goriška knjižnica Franceta Bevka iz Nove Gorice. Knjigomat je povezan s sistemom zaščite knjig istega proizvajalca, zasnovan pa je tako, da lahko deluje samo v enem od dveh možnih načinov delovanja: izposoja gradiva oz. podaljšanje roka izposoje ali vračanje gradiva. Na ta način je zelo poenostavljen uporabniški vmesnik, saj uporabniku ni treba izbirati ene od obeh možnosti, temveč je že vmesnik prilagojen izbranemu načinu delovanja. Seveda na

mora knjižnica, ki želi pokriti samopostrežno izposoj in vračanje, imeti najmanj dva knjigomata, vsakega od njiju nastavljenega na drug način delovanja.

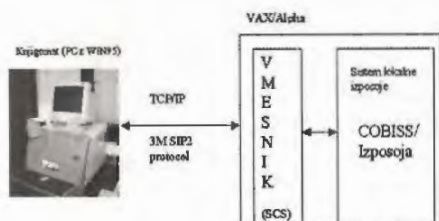
Funkcija za izposoj gradiva oz. podaljšanje roka izposoje je sestavljena iz naslednjih postopkov:

- identifikacija člana z odčitanjem črtne kode na članski izkaznici
- avtorizacija člana z vnosom gesla (PIN) na numerični tipkovnici (možnost)
- identifikacija gradiva z odčitanjem črtne kode na gradivu
- evidentiranje transakcije izposoje v lokalnem sistemu izposoje in eventualne izposojnine
- odprava zaščite z gradiva (razmagnetenje zaščitne nitke v gradivu)

Vračanje gradiva pa sestavljajo naslednji postopki:

- identifikacija gradiva z odčitanjem črtne kode na gradivu
- evidentiranje transakcije vračila in eventualne zamudnine
- zaščita gradiva (namagnetenje zaščitne nitke v gradivu)

Knjigomat ne more delovati samostojno. Povezan mora biti s sistemom lokalne izposoje. V našem primeru je povezan s sistemom COBISS/Izposoja. Gre za tipično arhitekturo odjemalec-strežnik, kjer je knjigomat s svojim programjem (uprabniški vmesnik, kontrolni programi in gonilniki) na odjemni strani, medtem ko je na strežniški strani programska oprema COBISS/Izposoja.

Knjigomat mora imeti lastni IP-naslov, ki je s protokolom TCP/IP povezan z računalnikom VAX oz. Alpha, na katerem teče programska oprema COBISS. Da bi se oba sistema med seboj razumela, je bil na strežniški strani razvit poseben vmesnik, ki smo ga imenovali *SelfCheck Server* (SCS). Vmesnik prestreže ukaze, ki jih po mreži pošlje odjemni program na knjigomatu, glede na strukturo ukaza izdela formalni ukaz za program COBISS/Izposoja in sproži izvršitev ukaza. Po izvršitvi od sistema COBISS/Izposoja prejme informacijo o (ne)uspešni transakciji, jo prilagodi in po mreži pošlje odgovor odjemnemu programu na knjigomatu. Ukazi, ki se pošiljajo med odjemnim in strežniškim programom, so formatirani po protokolu *Standard Interchange Protocol* (SIP), verzija V2.0, ki so ga razvili v firmi 3M. Celotni nabor ukazov zajema 17 parov (zahteva in odgovor), ki pokrivajo vse aktivnosti. Vsak ukaz ima svojo identifikacijsko kodo (ID), temu pa sledijo podatki, ki so organizirani po poljih. Vsak podatek ima svojo oznako polja, v ukazu pa je lahko obvezen ali opcijski. Nekatera polja imajo fiksno dolžino, podatki pa so normirani. Na koncu ukaza je vedno tudi kontrolna vsota (*Checksum*) ki skrbi za potrditev

pravilnosti prenesenih podatkov.

Prva dva knjigomata sta že nameščena, 15. marca 2000 je bil knjigomat v Centralni tehniški knjižnici tudi uradno predan v uporabo. Glede na veliko zanimanje predstavnikov drugih knjižnic in tudi širše javnosti na otvoritvi bo zanimivo spremljati njegovo usodo v prihodnosti, vse pa bo odvisno od tega, kako ga bodo sprejeli uporabniki, ki jim je pravzaprav tudi namenjen.

Matjaž Cigrovski